

час 18 років і я взяла 3-х німецьких дітей з України і виховувала їх три роки. Голодували і бідували ми так, що описати неможливо. Взимку як пурга піде і дороги занесе, бувало, що по тижню сиділи на одному окропі, а іншого їсти не було чого. Але ми всі працювали на фронт і туди направляли всі продукти. І ще в'язали для фронтовиків теплі шкарпетки і рукавиці, а самі ходили в постолах з теллячих шкур. У нас в Сибіру війни не було, а люди без стрілянини падали замертво від голоду і холоду. А немавши даху над головою, зимового одягу та шматка хліба, мої земляки-німці з України гинули раніше і більше інших..." [6].

Таким чином репресії стосовно етнічних німців СРСР, у тому числі Півдня України передвоєнного періоду Другої світової війни можна охарактеризувати наступним чином, – це політичне мотивоване застосування радянською владою, на підставі антигуманних законів, депортації німецького населення.

Після 22 червня 1941 року, внаслідок депортації сталінським режимом, загальна чисельність українських німців скоротилася. Їх вважали потенційними агентами нацизму.

Самі німці ставали заручниками політичної ситуації в країні – а саме з початком Другої світової війни зростає недовіра до етнічних німців Півдня України з боку сталінського режиму. Отже з'являється привод, звинуватити їх у шпигунстві або пропагандистській роботі на користь Німеччини, піддати дану категорію населення до репресивних мір покарання.

Список використаних джерел

1. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси. НАН України. – К.: Наукова думка, 2010. – Кн.1. – 735 с.
2. Айсфельд А. Немцы на юге Украины (1871–2003) // Причерноморские немцы в жизни и деятельности г. Одессы и региона 1803–2003: Библиографический указатель. – Одесса: "Астропринт", 2003. – 72 с.
3. Всесоюзная перепись населения 1939 года. Национальный состав населения по регионам // http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php
4. Чайка В. Д. Лист до 71-ї річниці депортації німців України №2048/212/14/01 від 27.08.2012 року.
5. Никитин В. И. Ожившая память поколений. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2010. – 44 с.
6. Подборка документов и материалов. Сост. А. Дыгнес. – Донецк, 2011. – 90 с.
7. Архів СБУ в Миколаївській області. – Спр. №2641 с.
8. Бугай Н. Ф. Депортация населения Украины (30–50-ті роки) // Український історичний журнал. – Київ, 1990. – №10. – 37 с.
9. Гетте Г. Отвергнутые родины. О депортации и мобилизации в трудовую армию немецкого населения. – Кельн: Г. Гетте, 2008. – 374 с.

References

1. Ukraïna v Drugij svitovij vijnj: pogljad z XXI stolittja. Istorychni narisy. NAN Ukraïny. – K.: Naukova dumka, 2010. – Kn.1. – 735 s.
2. Ajsfel'd A. Nemcy na juge Ukrainy (1871–2003) // Prichernomorskie nemcy v zhizni i dejatel'nosti g. Odessy i regiona 1803–2003: Bibliograficheskij ukazatel'. – Odessa: "Astroprint", 2003. – 72 s.
3. Vsesojuznaja perepis' naselenija 1939 goda. Nacional'nyj sostav naselenija po regionam // http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php
4. Chajka V. D. Lyst do 71-i' richnicy deportacii' nimciv Ukraïny №2048/212/14/01 vid 27.08.2012 roku.
5. Nikitin V. I. Ozhivshaja pamjat' pokolenij. – Nikolaev: Izdatel'stvo Iriny Gudym, 2010. – 44 s.
6. Podboroka dokumentov i materialov. Sost. A. Dygnes. – Doneck,

2011. – 90 s.

7. Arhiv SBU v Mykolai'vs'kij oblasti. – Spr. №2641 s.
8. Bugaj N. F. Deportacija naselenija Ukraïny (30–50-ti roky) // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal. – Kyi'v, 1990. – №10. – 37 s.
9. Gette G. Otvergnutyje rodinoj. O deportacii i mobilizacii v trudarmiju nemeckogo naselenija. – Kel'n: G. Gette, 2008. – 374 s.

Gerus-Bakhtina N. A., graduate student, Mykolaiv national university of the name of V. Suhomlinskyi (Ukraine, Mykolaiv), oksana.nika76@gmail.com

German ethnic minorities before and the first year of World War II

On the basis of the documents published in books, newspapers and literary journals, determined the legal status of Volksdeutsche southern Ukraine, the establishment of Soviet power to ethnic Germans before and during the first year of World War II. The paper presents data on the formation of building of the NKVD, which began its existence trudoarmiya.

Keywords: ethnic Germans of the South of Ukraine, deportation, mobilization, trudoarmiya, anti-Soviet elements, labor battalions of the NKVD.

Герус-Бахтина Н. А., аспирантка, Николаевский национальный университет имени В. Сухомилинского (Украина, Николаев), oksana.nika76@gmail.com

Немецкие этнические меньшины накануне и в первый год Великой Отечественной войны

На основании изучения документов в опубликованных сборниках, газетах и литературных изданиях, определен правовой статус фольксдойче Юга Украины, отношения советской власти к этническим немцам накануне и в первый год Великой Отечественной войны. В статье приведены данные о формировании строительных батальонов НКВД, из которых начала свое существование трудоармия.

Ключевые слова: этнические немцы Юга Украины, депортация, мобилизация, трудоармия, антисоветский элемент, трудовые батальоны НКВД.

* * *

УДК 94:930

Островська Н. Д.
кафедра гуманітарних дисциплін, відокремлений підрозділ "Бережанський агротехнічний інститут" Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна, Бережани), lilya_pal@mail.ru

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Розкрито командно-адміністративні методи управління системою освіти радянськими чиновниками на території Тернопільської області. Характеризовано природу політичного режиму який шляхом ігнорування та нищення національно-освітніх та культурних надбань галичан насильницькими методами нав'язував чужі для регіону комуністичні ідеали.

Ключові слова: освіта, радянська школа, підручники, конституція СРСР, соціалізм, комунізм, радянська влада.

Відсутність необхідної кількості навчальних площ у функціонуючих закладах освіти та шкільних приміщень у більшості населених пунктів актуалізувала проблему шкільного будівництва, особливо приміщень для середніх шкіл. Вже на перший квартал 1940 року в області заплановано будівництво середніх шкіл у Тернополі, Збаражі, Кременці та Підгайцях [5, арк. 29]. Слід зауважити, що питання розширення матеріально-технічної бази освітніх закладів низового рівня шляхом будівництва нових приміщень перебувало на постійному контролі обкому КП(б)У та облвиконкому. 25 липня 1940 року Тернопільський облвиконком у постанові "Про підсумки 1939–1940 навчального року та про підготовку до нового навчального року" вказує на незадовільну діяльність керівництва окремих районів із організації робіт по завершенню перехідного

будівництва шкіл. Доля виправлення ситуації облвиконкомом зобов'язує облвно, облплан, райвиконкоми і міськради закінчити і прийняти до 15 серпня 1940 року роботи з капітального ремонту та перехідного будівництва шкіл, для чого забезпечити ці об'єкти необхідними будівельними матеріалами, а при їх прийомі особливу увагу звернути на якість виконаних робіт [4, арк. 46].

Не залишилася поза контролем обласної влади і сільська школа: 13 листопада 1940 року Тернопільський обком КП(б)У і Тернопільський облвиконком спільним рішенням затверджують “План капітальних робіт на четвертий квартал 1940 року по Облнаросвіті (об'єкти сільського шкільного будівництва за рахунок позалімітних капіталовкладень)”. До плану включено 40 сільських шкіл у 20 районах області: Бережанському – Нарайівська; Білобожницькому – Криволудська і Черкашівська; Борщівському – Вовківська і Шершенівська; Буцацькому – Білявська; Вишнівському – Котюжинська, Кунинецька, Чайчинська, Колодненська; Гусятинському – Суходільська і Городинська; Гримайлівському – Калагарівська і Лубківська; Заложцівському – Олівська; Золотниківському – Гниловодівська і Беневська; Збарзькому – Великолуківська; Копичинському – Верхопецька і Карашівська; Козівському – Хоробівська, Великоплавучівська, Теофіпільська, Августівська; Кременецькому – Сапанівська і Дінаївська; Ланівському – Ванжулівська; Монастирському – Григорівська, Ізабельська і Вичилчанська; Мельницькому – Іване–Пустенська; Микулинецькому – Буцнівська і Юзефівська; Підгаєцькому – Яблунівська і Угринівська; Пробіжнянському – Соктринська; Підволочиському – Богданівська, Супранівська і Підволочиська; Струсівському – Різвянівська [1, арк. 103].

Конкретний і персональний контроль за виконанням робіт на зазначених об'єктах покладался на керівників райвиконкомів і райвно, а загальний – на облвно. Якщо вищезгадана постанова стосується загального стану справ із шкільним будівництвом в області, то в інших своїх рішеннях облвиконком неодноразово адресується до конкретних об'єктів і приймає ухвали щодо персональної відповідальності керівників окремих управлінських чи господарських структур. Зокрема, постановою “Про будівництво шкіл в Тербовлянському і Новосільському районах” облвиконком зазначає, що виконками згаданих районних рад не виконали вказівок обласного керівництва щодо початку робіт з будівництва шкіл в районах з березня 1941 року. З асигнованих для будівництва Новосільської школи 153 тис. крб. і 170 тис. крб. для Малівської і Ілавчеської школи Тербовлянського району на початок травня 1941 року не освоєно жодного карбованця і будівельні роботи фактично не розпочато. Виконком Тербовлянської районної ради обмежився призначенням виконроба для будівництва шкіл в селах Ілавче та Малові, а виконком Новосільської райради навіть не призначив виконроба і не організував виконробського пункту. Облвиконком своєю постановою від 5 травня 1941 року вказав головам виконкомів Новосільської і Тербовлянської районних рад на неприпустиме “затягування” термінів

початку будівельних робіт і зобов'язав їх негайно приступити до заготівлі місцевих будівельних матеріалів і розпочати будівельні роботи з тим, щоб закінчити будівництво шкіл у передбачені облвиконкомом терміни. Завідувача облвно зобов'язано забезпечити організаційно–технічний нагляд за будівництвом шкіл [2, арк. 39]. Паралельно з формуванням матеріально–технічної бази місцевої загальноосвітньої школи йде робота з організації діяльності позашкільних навчально–виховних закладів, насамперед дитячих садків. Президія Тернопільського облвиконкому 5 квітня 1940 року затверджує мережу стаціонарних дитячих садків по Тернопільській області. У містах області таких садків нараховується 29, в них – понад 1600 дітей (3 – в м.Тернополі, по 2 – в Бережанах і Кременці, по 1 – в решті міст області). На 1 дитячий садок, в основному, припадало по 50 дітей, лише в Тернополі, Бережанах, Чорткові та Кременці – по 70–80. Сільська мережа стаціонарних дитячих садків була дуже обмеженою – 5 дитсадків: у с.Увисла Копичинського району (25 дітей), с.Денисів Кізілівського району (30 дітей), с.Великі Гаї Микулинецького району (50 дітей) і в селищах Шумське та Почаїв – по 30 дітей [3, арк. 15].

Для пом'якшення проблеми дефіциту дошкільних дитячих закладів місцева влада формувала мережу сезонних дитячих садків на літній період (липень – серпень). На літо 1940 року таких садків по області було заплановано 175 з контингентом 4375 дітей. Зокрема, в Бережанському районі організувалося 10 дитсадків (250 дітей), у Чортківському – 8 (200 дітей), в Буцацькому, Копичинському, Кременецькому і Тербовлянському – по 7 (по 175 дітей у кожному районі), Борщівському, Збарзькому, Скалатському – по 6 (по 150 дітей в кожному районі), в Гримайлівському та Шумському – по 5 садків (125 дітей у кожному районі). В решті районів – по 3–4 сезонних дитсадки з контингентом дітей по 75–100 дітей в кожному районі [3, арк. 14–15].

Визначалися конкретні заходи із матеріально–технічного забезпечення сезонних дитячих садків. На голів райвиконкомів покладалась персональна відповідальність за відкриття таких дитсадків з виділенням для них відповідних приміщень і забезпеченням оздоровчої кампанії для всіх дітей і працівників сезонних дитсадків. Для обстеження і формування списків дітей, які потребують оздоровлення через профілактично–оздоровчі заклади, створювалися відповідні лікарські комісії. За рахунок коштів, які поступають від батьків як оплата 25% витрат на утримання дітей, збільшувався контингент дітей в сезонних дитсадках на 875 чоловік. Завідуючий облторгвідділом був зобов'язаний систематично і безперебійно постачати в сезонні дитячі садки продукти харчування, посуд, необхідну постільну білизну тощо. На завідуючого облкниготоргом покладено обов'язок до 15 квітня 1940 року забезпечити дошкільні установи методичною літературою, а облкоопспілку – іграшками та іншим дидактичним матеріалом. Для кадрового забезпечення сезонних дитячих дошкільних структур у Тернополі та Чорткові відкрилися одномісячні курси педагогів–вихователів в кількості по 70 осіб [3, арк. 16].

Така увага партійно–державних структур до роботи з дітьми свідчила, що радянська система навчання та виховання спрямовується на оволодіння душами дітей вже з дошкільних років їх життя, застосовуючи при цьому всі засоби партійного контролю та методи матеріалістичного, комуністичного світогляду. Дитячі садки були покликані виховувати з 3–10–літніх дітей “сталінські кадри”, як колись турки з полонених дітей виховували яничарів. Тому радянська влада не шкодувала коштів на дитячі садки, навіть розміщувала їх у найкращих будівлях з парками, відібраних у колишніх вельмож, і намагалася обставити їх розкішно і вимогливо. Розрахунок полягав у тому, щоби побут у дитсадках надовго залишався у дитячій пам’яті, а також формував у батьків симпатії до радянської влади, яка дала дітям у дитсадках те, чого вони не мали вдома. Для цього в дитячих садках було чимало іграшок, музичних інструментів, у тому числі фортепіано, добротні красиві меблі, килими. Крім цього, вихователі дошкільних закладів мали за обов’язок політично правильно впливати на батьків своїх вихованців [6, с. 164–166].

Ще один напрям роботи місцевих органів влади у сфері позашкільних установ – впорядкування мережі дитячих будинків і організація виховної роботи серед їх контингенту. Ця робота здійснювалась у відповідності з постановою РНК УРСР від 26 лютого 1940 року “Про організацію дитячих установ, дитбудинків, дитсадків і шкільних інтернатів у західних областях УРСР”. На виконання постанови вищого органу виконавчої влади в республіці президія Тернопільського облвиконкому затверджує мережу та контингент дитячих будинків на території області: в Бережанах – на 150 дітей, в с.НирківГлухівського району – на 120, в Тернополі – на 110, в Бучачі, Підгайцях і Чорткові – в кожному на 100 дітей. Додатково передбачалося підібрати в районах області ще 6 приміщень для організації в них 3 дитячих будинків і 3 шкіл–інтернатів (для глухонімих дітей – на 75 осіб, для сліпих – 75, для розумово відсталих – 30). Діючи до цього часу дитячі будинки включаються в загальну мережу, підпорядковану облвиконкому і облвно, які зобов’язані укомплектувати штати дитбудинків директорами і кваліфікованими педагогами–вихователями.

Для цього пропонується організувати тримісячні курси підготовки і перепідготовки вихователів дитячих будинків. Передбачалося заснування виробничої майстерні навчального характеру при кожному дитячому будинку шкільного типу. З метою ліквідації бездоглядності і безпритульності планувалось охопити дитячими будинками близько 600 безрідних дітей. В дитячих будинках виникла проблема “переростків”, які за віком вже не могли належати до контингенту цих спеціальних дитячих закладів. Облвиконком вирішив згадане питання методом “розрядки”, зобов’язавши окремі обласні організації та установи розмістити на своїх підприємствах “переростків” з дитбудинків: обласне земельне управління – 25 чоловік, обласне управління харчової промисловості – 20 чоловік, обласне управління місцевої промисловості – 20 чоловік, обласний торговельний відділ – 15 чоловік, обласна промислова рада – 25 осіб.

Незважаючи на командно–адміністративні методи управління освітніми закладами Тернопілля налагодити

повноцінну систему навчання та виховання за радянським зразком виявилися складним та довготривалим процесом.

Список використаних джерел

1. Державний архів Тернопільської області. – Ф.П–1.– Оп.1. – Спр.15.
2. Там само. – Ф.Р–1833.– Оп.6. – Спр.37.
3. Там само. –Спр.11.
4. Там само. – Спр.17.
5. Там само. – Спр.10.
6. Західня Україна під большевиками. IX.1939 – VI.1941. Збірник. За ред. Мілени Рудницької. – Нью-Йорк, 1958. – 494 с.

References

1. Derzhavnyj arhiv Ternopil's'koi' oblasti. – F.P–1. – Op.1. – Spr.15.
2. Tam samo. – F.R–1833. – Op.6. – Spr.37.
3. Tam samo. – Spr.11.
4. Tam samo. – Spr.17.
5. Tam samo. – Spr.10.
6. Zahidnja Ukrai'na pid bol'shevykami. IX.1939 – VI.1941. Zbirnyk. Za red. Mileny Rudnyč'koi'. – N'ju–York, 1958. – 494 s.

Ostrovskaya N. D., Department of humanities, separate unit “Berezhany Agro technical Institute” National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Berezhany), lilya_pal@mail.ru,

Problems of building material–technical base of the soviet system in Ternopil on the eve of World War II

In the article the command–administrative methods of management of the education system by Soviet officials on the territory of Ternopil region. Author determined the nature of the political regime that by ignoring and destroying national–education and cultural heritage of Galicia violent means alien to the region imposed communist ideals.

Keywords: education, Sovietization, school textbooks, the Constitution of the USSR, socialism, communism, the Soviet authorities.

Островская Н. Д., кафедра гуманитарных дисциплин, обособленное подразделение “Бережанский агротехнический институт” Национального университета биоресурсов и природопользования Украины (Украина, Бережаны), lilya_pal@mail.ru

Проблемы развития материально–технической базы советской системы на Тернопольщине накануне Второй мировой войны

Раскрыто командно–административные методы управления системой образования советскими чиновниками на территории Тернопольской области. Охарактеризовано природу политического режима, который путем игнорирования и уничтожения национально–образовательных и культурных достижений галичан насильственными методами навязывал чужие для региона коммунистические идеалы.

Ключевые слова: образование, советизация, школа, учебники, конституция СССР, социализм, коммунизм, советская власть.

* * *

УДК 61:355.311.1“1941/1942”

Росицький В. С.

аспірант, Науково–дослідний інститут українознавства (Україна, Київ), vadim–rosickij@yandex.ru

САНИТАРНО–ГІГІЄНИЧНА СКЛАДОВА ФРОНТОВОГО ПОБУТУ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В ПЕРІОД 1941–1942 РОКІВ

Проаналізовано та узагальнено відомості про проблеми та їх вирішення в галузі санітарно–гігієнічного забезпечення армії, як однієї з важливих аспектів фронтового побуту. За допомогою опублікованих історичних джерел було визначено основні завдання, які стояли перед медиками та гігієністами в Червоній армії, як встановлювалася служба по контролю за гігієною та перевіркою якості медичного обслуговування у військах.

Ключові слова: гігієна, фронт, перша медична допомога, фронтовий побут, військова медицина, санітари, поранення.

Проблематика санітарно–гігієнічного догляду особового складу Червоної армії та первинна медична допомога на фронті є важливою частиною вивчення